

**Львівський державний університет внутрішніх справ
Центр українсько-європейського
наукового співробітництва**

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

**ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ДОСЯГНЕННЯ**

5 вересня – 16 жовтня 2022 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

УДК 305:378(063)

Г34

Організаційний комітет:

Балинська Ольга Михайлівна – докторка юридичних наук, професорка, проректорка Львівського державного університету внутрішніх справ;

Свхутич Ірина Миколаївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, радниця ректора з гендерних питань Львівського державного університету внутрішніх справ;

Гловюк Ірина Василівна – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ.

Гендерні студії у вищій школі: сучасні виклики та досягнення :

Г34 матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Львів, 5 вересня – 16 жовтня 2022 р. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 120 с.

ISBN 978-617-554-078-7

У збірнику представлено матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, яке відбулось 5 вересня – 16 жовтня 2022 р.

УДК 305:378(063)

ISBN 978-617-554-078-7

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2022

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2022

ЗМІСТ

Гендерна рівність як основа демократичного суспільства Бабчинська Т. В.	6
Значення гендерної статистики в сучасній вищій юридичній освіті Боброва Ю. Ю.	10
Трагічний жіночий досвід у медіамистецьких проєктах Боярська Л. В.	14
Гендерна рівність в умовах воєнного стану Васечко Л. О.	18
Особливості гендерної рівності в освіті та вихованні Возна Л. Б., Мельник О. В.	21
Обмежувальний припис та кримінальні провадження за ст. 126-1 КК України: питання судової практики Верховного Суду Гловюк І. В.	27
Проблематика підготовки фахівців у сфері протидії запобігання домашньому насильству Горбунова К. В.	30
Участь жінок в політиці та процесі прийняття рішень в Україні Дацюк Т. К.	34
Гендерна експертиза преси для дітей в Україні Дубецька О. О.	38
Гендерне право як елемент системи права Дудник Р. М.	42
Гендерні «нерівності» в журналістській вищій освіті Євдокименко І. М.	44
Gender equality: modern challenges Ishchenko T. V.	49
Гендерні ролі в інтерпретаційних моделях сучасної літератури (український та польський досвід) Крупка М. А.	51
Гендерна культура як невід’ємний чинник демократичного українського суспільства Матвєєва К. В.	55
Gender disproportion in society Nikitina I. P.	58

Напрями захисту жінок-мігрантів, біженок і шукачок притулку в Україні	
Піддубна А. В.	61
Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство як реакція держави на крайні прояви гендерно зумовленого насильства	
Попович О. В.	64
Стамбульська конвенція в контексті українського законодавства	
Приступенко Т. О.	67
Щодо обов'язкової участі представника потерпілого (фізичної особи) у кримінальному провадженні щодо осіб, які потерпіли від кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості, кримінального правопорушення, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування	
Ракіпова І. В.	74
Домашнє насильство як крайній прояв гендерної нерівності у структурі навчальних програм	
Романцова С. В.	77
Комунікативно-гендерна компетентність майбутніх офіцерів Національної гвардії України як основа інформаційної безпеки України	
Романюк В. Л.	80
Книжка Ганни Улюри «Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві» (2020) як засіб формування критичного мислення й розвитку креативного письма в майбутніх журналістів	
Свалова М. І.	83
Роль жінки в національній ментальності українців: гендерний аспект	
Світлицька В. Р.	87
«Гендер і медіа» в освіті й науці	
Сидоренко Н. М.	90
Домашнє насильство як глобальне явище і соціальна проблема	
Сметаніна Н. В.	95
Формування гендерної культури у закладах вищої освіти	
Тимченко Ю. В.	98
Сексуальне насильство над жінками під час війни: морально-правовий аспект	
Тукаленко І. А.	101

Аналіз дотримання гендерної рівності у Кримінальному процесуальному кодексі України Циганюк Ю. В.	104
Гендерний вимір множинної соціальної ідентичності Шевченко З. В.	106
Українська державна політика гендерної рівності та її освітянський компонент Шевченко Н. В.	108
Вербальне вираження гендерних уявлень у мовленнєвій поведінці дітей (на матеріалі віршів Н. Забіли та Н. Поклад) Яковлєва О. В.	113

ethnic, cultural diversity; a world of equal opportunities that allows the full development of human potential and contributes to shared prosperity” [1] Gender equality is the goal we have to strive for if we still want to live in a fair society.

References:

1. Гендерное равенство и недопущение дискриминации. URL: <https://www.ilo.org/moscow/dw4sd/themes/gender-equality/lang--ru/index.htm> (дата звернення: 20.09.2022).

2. Gender equality. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Gender_equality (дата звернення: 16.09.2022).

3. LeMoynes, Roger (2011). "Promoting Gender Equality: An Equity-based Approach to Programming" (PDF). *Operational Guidance Overview in Brief*. UNICEF. Archived from the original (PDF) on 2017-10-20. URL: https://web.archive.org/web/20171020152744/https://www.unicef.org/gender/files/Overarching_2Pager_Web.pdf (дата звернення: 24.09.2022)

ГЕНДЕРНІ РОЛІ В ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ МОДЕЛЯХ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (УКРАЇНСЬКИЙ ТА ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД)

Крупка М. А.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри української літератури
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Література є виразником функціонування гендерної картини світу, оскільки художній текст переосмислює тенденції соціокультурної парадигми. Ця проблема є актуальною у сучасному літературознавстві, зокрема Т. Гебешевська-Качак виокремила такі типи персонажів: героїні, які є носіями патріархальної свідомості; персонажі, які водночас втілюють традиційні уявлення і відкидають їх; образи, які заперечують стереотипні моделі й реалізують ідею жіночого самоствердження [5, с. 123], проте і вона не враховує усі варіанти художнього моделювання жіночої ідентичності. У центрі нашого дослідження сучасна українська та польська жіноча проза. Романи Теодозії Зарівни «Вербовая дощечка» та Мартини Бунди «Байдужість»

подібні за центральним нарративом: осмислення родинної історії на прикладі декількох поколінь жінок на тлі подій Другої світової війни.

У романі Теодозії Зарівни «Вербовая дощечка» змодельовано декілька типів гендерних ролей.

Берегиня. Історія найстаршої із роду Братківських артикулює жіночі стратегії виживання у маскулітному світі. Героїня не має власного імені, а фігурує як «баба». Цим прийомом наголошується універсальність постаті персонажа, що виростає до уособлення характеру українки – носія духовності й мудрості народу. Баба вийшла заміж за гендляря, бо він був несхожим на сільських хлопців, – цей принцип добору партнера стає моделлю подальших родинних шлюбів. Доля баби пов'язана з втратою чоловіка, характер якого йшов всупереч суспільним очікуванням: «Катруся росла без батька, вінчана жінка навіть не знала, де його шукати» [3, с. 151]. Друга світова війна постає у вимірах особистої трагедії: донька стала до лав УПА, у підпіллі народила дитину і віддала її матері на виховання. Авторка наголошує кардинальну перебудову людської свідомості у екстремальних умовах, в тому числі, усунення гендерномаркованих бар'єрів: «Гірко подумала: до якого стану має нас довести життя, аби ми тішилися з того, що колись за добрих часів було великим соромом: вродити дитину без шлюбу» [3, с. 99]. Піклування про внучку мотивувало необхідність вижити, і баба виконала функцію вибудови індивідуальної родової лінії.

Воїн. Історія Катерини Братківської презентує гендерні виміри жіночого досвіду націоналістичного підпілля. Героїня пішла на війну за коханом: «Хто б нині носив холодний пістолет за пазухою, якби не любов? Чи не сміх – іти на війну через неї? І яка вона завелика, щоби сидіти у зимній криївці, їсти, що там знайдуть, і бавитися зі смертю у цюцюбабки?» [3, с. 95]. Донька, як і матір, вибрала чоловіка значно вищого за соціальним статусом і повторила родинну історію жіночої самотності: після поразки визвольної боротьби залишилася під прикриттям («тато відвіз маму на другий кінець гір і змінив їй прізвище та ім'я» [3, с. 142]), а полковник Мирон перейшов кордон, і розпочав нове життя. Постать жінки-воїна набуває трагічної семантики, оскільки героїня виявляється не здатною конкурувати з чоловіком в політичній царині в силу жорстокості гендерної структури.

Жертва. Образ наймолодшої в династії Братківських, Насті, апелює до тоталітарної дитячої травми. Героїня проходить крізь болісне переосмислення власної ідентифікації через руйнацію світоглядних основ буття (матір-підпіллянка віддала її на виховання бабі, яку в дитинстві дівчинка сприймала як маму). Навіть вийшовши заміж і народивши дітей, Настя не може пробачити батькам свого сирітства: «Хіба могла бути живою мама і не бачити, як я малою хворіла

на скарлатину, як поцілила сокирою у палець /.../ І так усе життя. Як цього не знати, з чого треба мати серце, аби цього не знати?» [3, с. 59]. Образа трансформувалась у екзистенційну кризу і спровокувала поспішне одруження, яке виявилось черговою поразкою, і, як результат – маргінальний соціальний формат: розлучена жінка з двома малолітніми дітьми. За словами Кейт Мілет, «патріархальний устрій утверджує, що статус як дитини, так і матері, передусім чи зрештою, визначає чоловік» [4, с. 67]. Впродовж розгортання оповіді героїня позиціонує себе як жертву через неподолану залежність від минулого. Життя трьох поколінь Братківських проєктується віддзеркаленням одне одного.

У романі польської письменниці Мартини Бунди «Байдужість» оприявлено різні типи жіночих характерів.

Матір. Сюжетна лінія Розелії змодельована як центральна ланка родинного ланцюга, їй передує історія матері Отилії, а продовжує наратив дочок Герти, Труди та Льди, внучок Лілії, Рози, Лоби та правнучок від Рози.

Героїня маркується кризь призму материнства. Вона самостійно виховала трьох доньок, оскільки її чоловік Абрам (заможний пан і мандрівник) залишався в домі гостем впродовж усіх восьми років шлюбу. Постає Розелі-матері відповідає схемі, яку описала Сімона де Бовуар у роботі «Друга стать»: «Отож, коли жінкам довіряють виховання дитини, вони із завязтя, в якому поєднується зверхність і злостивість, беруться перетворити дівчинку на жінку на свій штиб» [1, с. 230-231]. Жіноче життя у її рецепції асоціюється зі стражданням, тому Розеля систематично проводила над доньками травматичний обряд розчісування, привчаючи до болю: «вона брала жорстку, їжакувату металеву шітку, і, не маючи милосердя до їхніх страждань, здирала їм шкіру до крові» [2, с. 47]. Матір була вольовою і безжалісною до свої дітей, прагнучи узгодити їхні долі з загальноприйнятими схемами: підштовхнула Герту на приречений шлюб; знищила життя Труди, заборонивши вийти заміж за коханого чоловіка; ув'язнювала Льду, яка мала зв'язок з одруженим. Непроговорена травма пережитого у війну сексуального насилля спровокувала з часом психічну хворобу, і матір помінялася з доньками ролями. «Колись вона сприймала її, як опору родини, жінку, яка все може і все витримає, – а тепер побачила її тендітність і слабкість» [2, с. 195]. І лише народження внучки уможливило віднайдення героїнею гендерної ідентичності.

Донька. Найстарша дитина Розелі ідентифікується у творі через роль доньки: «Герта була нею самою – її копією, відображенням. Тим, власне, що, напевне, мав на думці Бог, даючи матерям дітей. Дерево,

виросле з пня, кров від крові» [2, с. 248]. Героїня постає зорієнтованою на матір та родинний дім навіть після заміжжя, і зрештою чоловік «погодився з тим, що його дружина живе на дві хати» [2, с. 131]. Вона повертається в Дівочу Гору і почувається вдома. Ситуація вагітності та народження дітей лише підкреслює важливість матері у житті Герти: ризикуючи втрати дитину, донька систематично проводить Розелю у божевільні. Життєві установки героїні сформовані традиційним вихованням, тому Герта притлумлює в собі чуттєвість та сексуальність і відмовляється від любовних стосунків: «не помножить сорому ні донькам, ані мамі /.../ Не зробить нічого супроти жінок зі своєї родини...» [2, с. 257-258], уникаючи у такий спосіб виходу за межі накресленої соціумом пристойності. Відтак вона мислить категоріями патріархальної культури, нав'язаної материнським авторитетом.

Коханка. Постає середньої доньки прочитується як втілення гіпертрофованої жіночості: «Труда любила життя, і воно любило її навзаєм» [2, с. 13]. Матір знищила її майбутнє, розлучивши із коханим: «За німця – через мамин труп» [2, с. 46]. Труда все подальше життя існуватиме у двох вимірах: реальному – в Дівочій Горі, і вимріяному – у листах до Якоба. Власне, у цьому криється трагедія героїні як матері, яка не здатна полюбити свого сина, бо єдино прийнятним варіантом була дитина від Якоба: «З цього кохання, такого пристрасного, Бог повинен був когось дати» [2, с. 24]. Завагітнівши від іншого чоловіка, безуспішно різними способами намагається позбутися дитини. Однак під тиском Розелі виходить заміж, але не приймає ні статусу дружини («Суперечки вирішувалися у скрипучому ліжку, за замкненими дверима [2, с. 129]), ні ролі матері («Вона змусила Яна пообіцяти, що дітей у них більше не буде» [2, с. 127]), демонструючи нові моделі жіночої поведінки в суспільстві. Її життя обертається навколо одягу, роботи в конторі, численних романів та нетлінного кохання до Якоба, оскільки «обоє будуть закоханими» [2, с. 300] і у вісімдесят років, коли зрештою і зустрінуться. Труда уособлює тип жіночості, що суперечить традиційним патріархальним гендерним стереотипам.

Муза. Наймолодша донька була схожа на маму зовнішньо, проте характером – на батька: «Завжди вірила, що піде тією ж, що і він дорогою» [2, с. 50], не була прив'язана до дому та не зважала на стереотипи. Навіть матір відступила перед силою та відвагою своєї доньки. Закохавшись з першого погляду в чоловіка, стала для нього музою: «поморські цвинтарі були повні Мадонн із її обличчям і персами, янголів із її долонями і стопами» [2, с. 16], і прийняла відповідну схему поведінки. Тадеуш у цих стосунках виконує роль батька – займається освітою, вчить читати книги і розуміти мистецтво,

турбується про здоров'я, дбає про відповідний одяг. І внутрішні метаморфози проєктуються назовні: дівчина у шкіряному комбінезоні на мотоциклі поступається пані у «застебнутому під шию накрохмаленому комірці» [2, с. 17] із собакою на повідку. Героїно приваблювали сила і талант чоловіка, тому вона прийняла систему домінування як норму: скульптор розглядає Ільду як свій шедевр і вимагав цілковитого підкорення: «У неї не було власного життя» [2, с. 162]. Однак роль музи унеможливила реалізацію інших іпостасей: матері та дружини.

У своєму дослідженні ми спостерегли художню тенденцію перегляду канону з погляду репрезентації гендеру і виокремили такі рольові моделі: берегиня, воїн, жертва, матір, коханка, муза.

Література:

1. Бовуар С. де . Друга стать: у двох томах / пер. з фр. Н. Воробійової, П. Воробійова, Я. Собко. Київ : Основи, 1994. Т. 1. 390 с.
2. Бунда М. Байдужість / пер. з пол. Д. Пінчевської. Київ : ВД «Комора», 2019. 304 с.
3. Зарівна Т. Вербовая дощечка. Київ : contrabanda, 2008. 294 с.
4. Мілет К. Сексуальна політика / пер. з англ. У. Потятник, П. Таращука. Київ : Основи, 1998. 621 с.
5. Тебешевська-Качак Т. Художні особливості жіночої прози 80–90-х рр. ХХ століття. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 192 с.

ГЕНДЕРНА КУЛЬТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЧИННИК ДЕМОКРАТИЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Матвєєва К. В.

аспірантка,

Київський національний університет культури і мистецтв

м. Київ, Україна,

асистент кафедри філософії і педагогіки

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

м. Дніпро, Україна

Усвідомлення значення гендерної проблематики в сучасному українському суспільстві свідчить про демократичний вектор країни, що «передбачає для всіх членів суспільства наявність вільної самореалізації та можливості забезпечувати себе незалежно від статевої